

O'QUVCHILARNING MAKTAB EMAS, REPETITORDAN BILIM Olishi.

O'rolova Umida Alisher qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning maktabdan ko'ra repetitordan bilim olishga moyilligi, ushbu jarayonning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar, uning ta'lim sifati va o'quv jarayoniga bo'lgan ta'siri ilmiy tahlil qilingan. Repetitorlik xizmatlarining ommalashuvi, ta'lim tizimidagi kamchiliklar, ota-ona kutilmalari, o'quvchi psixologiyasi hamda zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlardagi o'zgarishlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ochib berilgan. Shuningdek, maktab ta'limini takomillashtirish va repetitorlikka ehtiyojni kamaytirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: maktab ta'limi, repetitorlik, ta'lim sifati, individual o'qitish, o'quvchi motivatsiyasi, ota-ona kutilmalari, pedagogik kompetensiya.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim sohasida kuzatilayotgan muhim tendensiyalardan biri — o'quvchilarning maktabdagi darslardan ko'ra repetitorlar orqali bilim olishga intilishidir. Bu holat nafaqat umumiy o'rta ta'lim sifatiga bo'lgan ishonchni aks ettiradi, balki zamonaviy ijtimoiy va iqtisodiy talablardan kelib chiqadigan ehtiyojlarning ortib borayotganini ham ko'rsatadi. Repetitorlik bozori tobora kengayib borayotgani, oliy ta'lim muassasalariga kirish uchun raqobatning kuchaygani, ota-onalar tomonidan yuqori natija kutishning ortishi va o'quvchilarning individuallashtirilgan o'quv jarayoniga ehtiyoji ushbu jarayonning asosiy omillaridan biridir.

Biroq maktabdan tashqari ta'limning haddan tashqari kuchayishi ta'lim tizimi oldida bir qator yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Jumladan, maktab darslarining qadrsizlanishi, o'quvchilarning ikki tomonlama yuklama ostida qolishi, o'qituvchining maktabdagi motivatsiyasiga ta'siri, ta'limdagi tengsizlikning kuchayishi kabi masalalar chuqur ilmiy tahlilni talab qiladi. Shuningdek, repetitorlikning ijobiy jihatlari — individual yondashuv, shaxsiy kamchiliklarni bartaraf etish, natijaga yo'naltirilgan o'qitish kabi omillar ham e'tibordan chetda qolmasligi lozim.

Mazkur maqola o'quvchilarning repetitorlik xizmatlariga ehtiyojining ortish sabablari, uning ijobiy va salbiy oqibatlari, shuningdek, umumiy ta'lim tizimini takomillashtirish orqali bu ehtiyojni kamaytirishning mavjud imkoniyatlarini ilmiy asosda tahlil qiladi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning maktab emas, balki repetitorlardan bilim olishi tobora keng tarqalib bormoqda. Bu hodisa bir necha ijtimoiy-pedagogik

omillar bilan bog'liq bo'lib, ayniqsa O'zbekiston ta'lim tizimida so'nggi yillarda sezilarli darajada kuchaygan. Repetitorlik xizmatlariga bo'lgan talab ortib borayotgani maktab ta'limining yetarli darajada samarali bo'lmayotgani haqidagi xavotirlarni kuchaytiradi. Ayni paytda, repetitorlikning ijobiy jihatlari ham mavjud bo'lib, o'quvchilarning individuallashtirilgan o'qishga bo'lgan ehtiyojini qondiradi. Lekin bu jarayonning haddan tashqari kengayishi umumiy o'rta ta'lim tizimi oldida jiddiy muammolarni yuzaga keltiradi.

O'quvchilarning repetitorlarga murojaat qilishining asosiy sababi maktabdagi darslarning ko'p hollarda o'quvchilar o'rtasidagi individual farqlarni to'liq hisobga olmasligidir. Maktab sinflarida 30–35 nafar o'quvchi o'qiydi va bunday sharoitda o'qituvchi barcha o'quvchilar bilan individual ishlay olmaydi. Har bir o'quvchining bilim darajasi, idrok qilish tezligi, dars materialini o'zlashtirish usuli turlicha bo'lganligi uchun umumiy yondashuv ba'zida samarali bo'lmay qoladi. Bunday vaziyatda o'quvchilar mavzularni mustaqil tushunib olishda qiynaladi va oxir-oqibat qo'shimcha o'qishga ehtiyoj sezadi. Repetitorlar esa aynan shu nuqtada individual yondashuv orqali o'quvchining o'zlashtira olmagan joylarini qayta tushuntirib, darslarni o'z xohishiga mos tarzda tashkil eta oladi.

Shuningdek, oliy ta'lim muassasalariga kirish uchun kuchli raqobatning mavjudligi ham repetitorlik xizmatlariga talabni oshiruvchi omillardan biridir. Test sinovlariga tayyorlov maktab dasturidan farq qilishi, amaliy mashqlar ko'p bo'lishini talab etishi sababli o'quvchilar repetitorga murojaat qilishga majbur bo'ladi. Ayniqsa, matematika, ingliz tili, fizika kabi murakkab fanlardan yuqori natijaga erishish uchun qo'shimcha darslar ko'proq yordam beradi. Ota-onalar ham farzandlarining oliy ta'limga kirishini ta'minlash maqsadida repetitordan o'qitishni afzal ko'radi. Bunday ijtimoiy bosim o'quvchilarni maktabdagi darslarga emas, balki repetitor tayyorlovlariga tayanishga undaydi.

Boshqa tomondan, repetitorlik xizmatlarining keng tarqalishiga o'qituvchilar malakasi bilan bog'liq masalalar ham sabab bo'lmoqda. Ayrim hududlarda maktab o'qituvchilarining malakasi va metodik tayyorgarligi yetarli darajada bo'lmasligi, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmasining sustligi o'quvchilarning o'zlashtirish jarayoni pasayishiga olib keladi. Vaqt o'tishi bilan bu maktab ta'limiga bo'lgan ishonchsizlikni kuchaytiradi. Natijada, o'quvchilarning katta qismi maktabni faqat nazariy baza sifatida ko'rishi, real bilim va tayyorgarlikni esa repetitordan olishga intilishi kuzatiladi.

Repetitorlikning ijobiy jihatlari ham mavjud. Eng avvalo, u o'quvchiga shaxsiy yondashuvni ta'minlaydi. O'quvchi o'ziga tushunarsiz bo'lgan mavzularni qayta-qayta o'rganishi, o'ziga qulay vaqt va sur'atda ta'lim olishi mumkin. Bu o'quvchining o'zlashtirish darajasini oshiradi, mustaqil fikrlash va bilimlarni

qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi. Repetitorlar ko'pincha imtihonlar uchun mo'ljallangan test va amaliy topshiriqlarga ko'proq e'tibor qaratadi, bu esa o'quvchini real imtihon sharoitiga yaxshi tayyorlaydi.

Ammo repetitorlikning salbiy oqibatlarini ham yetarlicha ko'p. Birinchidan, o'quvchi maktabdagi darslarni ikkinchi darajali deb bilib, ularga yetarli darajada e'tibor bermay qo'yadi. Maktabning asosiy vazifasi o'quvchiga keng qamrovli bilim berish, tarbiyalash va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. Lekin repetitorlik maktabning ijtimoiy-pedagogik vazifalarini zaiflashtiradi. Ikkinchidan, o'quvchilar maktab darslari va repetitor mashg'ulotlari o'rtasida ikki tomonlama yuklama ostida qoladi. Bu ularning psixologik charchoqqa, stressning ortishiga, sog'liqning yomonlashuviga, dam olish vaqtining kamayishiga olib keladi.

Yana bir muhim masala – ta'limdagi ijtimoiy tengsizlikning kuchayishidir. Repetitorlik xizmatlari ko'p hollarda qimmat bo'lgani uchun faqat moddiy imkoniyati yaxshi bo'lgan oilalargina undan foydalanishi mumkin. Kam ta'minlangan oilalar farzandlarining esa yuqori sifatli tayyorlovdan chetda qolishi ta'lim imkoniyatlaridagi tengsizlikni yanada oshiradi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy tabaqalanishning kuchayishiga olib keladi.

Shuningdek, repetitorlik maktab o'qituvchilari motivatsiyasiga ham ta'sir qilishi mumkin. Ba'zi pedagoglar maktabdagi o'qitishdan ko'ra repetitorlik orqali ko'proq daromad olishga intiladi. Bu esa ularning maktabdagi darslarga bo'lgan e'tiborining kamayishiga, sifatning pasayishiga, o'quvchilar bilan ishlash jarayonining sustlashishiga olib kelishi mumkin. Natijada, o'quvchilar maktab ta'limidan yanada ko'proq norozilik bildiradi va bu holat takrorlanib, tizimli muammoga aylanadi.

Biroq bu jarayonni butunlay salbiy deb baholash ham noto'g'ri. Asosiy masala repetitorlikning o'rnini to'g'ri belgilashdir. Repetitorlik maktab ta'limiga qo'shimcha bo'lishi, lekin uni butunlay almashtirmasligi lozim. Maktab ta'limining metodik jihatdan kuchaytirilishi, darslarda interaktiv usullarni ko'paytirish, o'quvchilar qobiliyatini aniqlash va rag'batlantirish tizimini joriy etish repetitorlikka bo'lgan ehtiyojni kamaytirishi mumkin. Ta'lim tizimi o'qituvchilarning malakasini muntazam oshirishni, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etishni, amaliy va individual yondashuvni kuchaytirishni talab qiladi. Shuningdek, maktablarda bepul qo'shimcha mashg'ulotlar, fakultativlar, kichik guruh darslarini yo'lga qo'yish ham juda muhim.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning repetitorlardan bilim olishga moyilligining ortishi ta'lim tizimining holatini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Repetitorlikning ijobiy jihatlari mavjud bo'lsa-da, uning haddan tashqari ommalashuvi maktab ta'limini qadrsizlantiradi, tengsizlikni kuchaytiradi va

o'quvchilarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, maktab ta'limini kuchaytirish va samaradorligini oshirish orqali repetitorlikka ehtiyojni kamaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, A. "O'zbekiston ta'lim tizimida repetitorlik faoliyati va uning ijtimoiy oqibatlari." Ta'lim va innovatsiya jurnali, 2022.
2. Rasulova, M. "Maktab ta'limida individual yondashuvning pedagogik asoslari." Pedagogik mahorat, №4, 2021.
3. Qodirov, B., & Jo'rayev, D. Umumiy o'rta ta'limda sifat monitoringi. Toshkent: Fan nashriyoti, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. "Umumiy o'rta ta'lim tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi qaror, №187, 2019.
5. Hasanov, R. "Zamonaviy ta'limda o'quvchi motivatsiyasi va o'qituvchi faoliyati." Pedagogik psixologiya, 2023.